

Teşekkür

Bu projenin aklıma düşmesiyle gerçekleşmesi arasında birçok teşekkür borcu biriktirdim. İlk teşekkür 2006-2008 yılları arasında benim İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi doktora programında verdiğim “Normatif Demokrasi ve Demokratikleşme Kuramları” seminerlerimle, 2004-2008 yılları arasında aynı üniversitenin Kültürel İncelemeler Yüksek Lisans programında verdiğim “Kültürel Çeşitliliğin Siyaset Kuramı” seminerlerime katılan öğrencilerime. Onların ilgisi ve soruları beni hem yüreklendirdi, hem de yönlendirdi. Bu derlemenin Türkçeye kazandırılmasının benim bireysel arzumun ötesinde bir düşünsel ihtiyaca yanıt vereceğine onlar sayesinde inandım. Bundan ötürü onlara teşekkür ediyorum.

Sonra, zaman içinde öğrencim, meslektaşım ve arkadaşım olan üç genç insana teşekkür etmek isterim. Can Cemgil bu projenin başından itibaren beni teşvik etti ve bu kitabın giriş ve sonuç bölümlerindeki yazıların eski versiyonlarını, “gözümün yaşına bakmadan” eleştirerek beni zinde tuttu. Bu projeyi İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları bünyesinde başlatan ilk editör de oydu. Fulya Sönmez hem öğrencim olarak bu projeye ilgili fikirlerimin oluşumuna katkıda bulundu, hem

de asistanlığımı yaptığı süre zarfında o fikirleri kâğıda dökmem için bana zaman yarattı. Cemil Boyraz da, hem bu kitabın gönüllü editörü olarak beni birçok zahmetli işten kurtardı, hem Fulya'nın halefi olarak bana ve öğrencilerime hayatı kolaylaştırdı, hem de yazdıklarımı merakla bekleyerek, okuyarak ve devamını sorarak beni cesaretlendirdi. Can, Fulya ve Cemil'e zekâları, içgörülerini, çalışkanlıkları, samimiyetleri ve dostlukları için teşekkür ederim.

Sevgili meslektaşım ve arkadaşım Murat Borovalı'yla yıllar boyu Rawls-Habermas tartışmasını konuştuk. Ben Habermas'ı, o Rawls'u savunduk. Onun sayesinde hem Rawls'u, hem de Habermas'ı daha iyi anladım. Murat, ayrıca, kitabın içeriği ile ilgili değerli fikirleriyle bana yardımcı oldu. Onun olurluğunu almamak olmazdı. Aldım. Ama hâlâ aynı fikirde değiliz, iyi ki de değiliz! Murat'a hem dostluğu, hem de aramızdaki "makul görüş ayrılığı" için teşekkür ederim.

Bu proje bir ara Türkiye'de iki, Almanya'da ve ABD'de de birer olmak üzere toplam dört yayınevi arasındaki yayın hakları sorunları nedeniyle durma noktasına geldi. Başladığım Habermas çevirilerini yarım bıraktım. Projeyi düştüğü yerden kaldıran, beni yeniden başlamak için cesaretlendiren ve aşılamazmış gibi görünen yayın hakları sorunlarını çözen İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'nın editörü Bülent Doğan oldu. Bülent ayrıca çevirilerimi de gözden geçirdi ve beni birçok utanç verici hatanın sorumluluğundan kurtardı. Bülent'e bu projeye en az benim kadar, hatta benden daha çok sahip çıktığı için teşekkür ederim.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'nın genel yayın yönetmeni Fahri Aral da bu projeye ta en başından beri inandı ve destekledi. Yukarıda andığım yayın hakları sorunlarının aşılması için bizzat uğraştı. Projenin benim üstüme düşen boyutu bittikten sonra da kitabın hızlıca yayına hazırlanarak basılması için elinden geleni esirgemedi. Ona da iyi niyeti, inancı ve desteği için teşekkür ederim.

Son olarak sevgili eşim Zuhal Özbek'a teşekkür etmek istiyorum. Zuhal kendi iş yaşamının nefes kesen yoğunluğuna karşın bu projeyi bitirebilmem için bana destek oldu. Kendi zamanından kesti,

biçti, kırptı ve bana zaman yarattı. Yorulduğum, bunaldığım, umutsuzluğa kapıldığımda elimi tuttu, cesaret verdi. Ona bundan ötürü teşekkür ederim. Ama asıl minnettarlığım yaşamda önemsedğim her şeyi güzelleştiren paylaşımından ötürü. İyi ki varsın Zuhal...

MURAT ÖZBANK
Dolapdere, Şubat 2009

Çeviri Üzerine Bir Not

Bu derlemede yer alan Habermas metinlerinin çevirisi bana aittir. Habermas'ın *Die Einbeziehung des Anderen* isimli eserinde yer alan Almanca metinleri ve bu metinlerin *The Inclusion of the Other* adlı eserde yer alan İngilizce çevirilerini esas aldım. İngilizce ve Almanca metinler arasında çok önemli olmasa da bazı farklar var. Böyle durumlarda Türkçe anlatımın akıcılığına ve anlam bütünlüğüne en az zarar verecek (ya da en çok fayda sağlayacak) metni tercih ettim. Habermas'ın Rawls'un *Political Liberalism* adlı eserinden yaptığı alıntılarını da İngilizceden Türkçeye ben çevirdim.

Rawls'un bu derlemede yer alan "Habermas'a Yanıt" başlıklı metni 2007 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'ndan Mehmet Fevzi Bilgin çevirisiyle çıkan *Siyasal Liberalizm*'de yayımlanmıştı. Rawls'un metninin 1995 yılında *Journal of Philosophy*'de yayımlanan İngilizce orijinalini esas alarak Bilgin'in çevirisini anlam bütünlüğü ve terminolojik tutarlılık açısından gözden geçirdim. Bilgin'in çevirisi, küçük bazı değişiklikler ve uyarlamalar dışında, aynen kullanılmıştır.

Her çeviri bir yorum içerir. Bu durum benim Habermas çeviri-

lerim için de doğrudur. Bu bağlamda özellikle dört terimin çevirisine dikkat çekmek istiyorum:

1. Habermas'ın Almancada “*öffentlich*” kelimesiyle karşıladığı kavramı İngilizceye “*public*” ve Türkçeye ise “kamusal” şeklinde çevirmek adettendir. Ancak, Türkçede “kamusal” deyimi tek başına kullanıldığında “devlete ilişkin” ya da “resmi” gibi bir anlama çekilebilir ki bu “*öffentlich*” kelimesinin içerdiği “aleniyet” anlamının düşmesi demektir. Oysa İngilizcedeki “*public*” kelimesi “*öffentlich*”in tüm nüanslarını karşılamaktadır. Ben, Almancada “*öffentlich*” İngilizcede ise “*public*” kelimeleriyle karşılanan kavramı Türkçeye “kamusal ve/veya aleni” olarak çevirmenin daha uygun olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla metinde, “kamusal”, “aleni”, “kamusal ve aleni” tabirlerini bağlamın gerektirdiği şekilde kullanmaktan kaçınmadım.

2. Benzer bir şekilde Habermas'ın Almancada “*Öffentlichkeit*” dediği, İngilizcede ise “*public sphere*” terimiyle karşılanan kavram Türkçeye “kamusal alan” olarak girmiştir. Ancak yukarıda anılan anlam eksilmesi burada da söz konusudur. Nitekim “kamusal alan” deyiminin Türkçede “devlet dairesi” ya da “resmi makam” gibi bir anlama geldiğinin düşünülmesi, ne yazık ki, çok sık rastlanan bir durumdur. Bu derlemedeki çevirilerde ben de “kamusal alan” deyimini kullandım, ancak terimin “aleniyet” nüansının önem taşıdığı bağlamlarda “kamusal alan” yerine “kamuoyu” kelimesini kullanmaktan kaçınmadım.

3. Almancada “*allgemein*” deyimi öncelikle “genel” anlamına gelir. Bu terimi İngilizceye, özellikle felsefi bağlam içinde, “*universal*” olarak çevirmek adet olmuştur. Bunun Türkçedeki karşılığı da “evrenseldir.” Ancak Kant ya da Habermas'ın yazdığı metinlerde kullanılan her “*allgemein*” “evrensel” anlamına gelmez, bazen kastedilen “geneldir.” Ben de, bağlamın gereklerini göz önünde tutarak, bazı pasajlarda genel ve bazı pasajlarda da evrensel ifadesini kullandım.

4. Son olarak, Almancada “*privat*” İngilizcede ise “*private*” ifadesiyle karşılanan ve Almancada “*öffentlich*” İngilizcede de “*public*” kavramının zıt anlamlısı olarak kullanılan kavram hakkında birkaç

söz etmem lazım. Bu kavram Türkçe'ye “özel” kelimesiyle çevrilir. Ancak, burada da bir anlam eksilmesi söz konusudur, çünkü “özel”, genellikle ve çoğunlukla, “özel teşebbüs” deyiminde olduğu gibi, “devlette ya da halka ait olmayan” anlamına gelir. Oysa *privat* (alm.) ya da *private* (ing.) kavramları “aleni” olanın zıttı bir anlam da içerir. Örneğin Nilüfer Göle yıllar önce “*Modern Mahrem*” başlıklı eserinde “mahrem” kelimesini bu anlamda kullanmıştır.

Bu derlemedeki metinlerde Habermas “*private Autonomie*” ve “*öffentliche Autonomie*” (*private autonomy* ve *public autonomy*) arasında bir ayırım yapmaktadır. Bunlardan ikincisi, insanların kendi yaşamlarını doğrudan ilgilendiren ortak kararların alınması, uygulanması ve bu uygulamaların denetlenmesi süreçlerine eşit ve özgür *vatan-daşlar* olarak katılma hakkına atıf yapmaktadır. Dolayısıyla bu kavramı, kamusal deyiminin kullanımı ile ilgili yukarıda andığım çekinceler saklı kalmak kaydıyla, “kamusal özerklik” olarak çevirdim. Birinci kavram ise *bireyin* kendi başına kalabileceği ve diğer bireylerle tümüyle kendi arzusuna bağlı olarak paylaşabileceği “mahrem” bir alana işaret etmektedir. Dolayısıyla bu kavramı “özel özerklik” yerine “bireysel özerklik” ifadesiyle karşılamak bana daha doğru geldi.

MURAT ÖZBANK